

Фінанси, банківська справа та страхування

УДК 336.77, 336.71

Юхта Олексій Ігорович

аспірант

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

Юхта Алексей Игоревич

аспирант

ГУ «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»

Yukhta Oleksii

Postgraduate Student of the

"Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine"

**БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ЕКСПОРТЕРІВ СУБ'ЄКТІВ
МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ
БАНКОВСКОЕ КРЕДИТОВАНИЕ ЭКСПОРТЕРОВ СУБЪЕКТОВ
МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА
BANK LENDING FOR SMALL AND MEDIUM BUSINESSES
EXPORTERS**

Анотація. У статті розглянуто підходи до сегментації ринку банківського кредитування. Визначено, що на основі розміру підприємства, мети використання коштів, можливостей застави, підходів до оцінки ризиків, необхідність використання особливих форм розрахунків для експортних операцій доцільно виокремлювати сегмент кредитування експортерів суб'єктів малого та середнього бізнесу (МСБ). Виокремлення відповідного сегменту дозволить забезпечити більш ефективне його регулювання та динамічний розвиток в умовах збільшення ролі МСБ в економіці України в цілому. Проаналізовано наявну пропозицію українських комерційних банків на ринку кредитування МСБ, зокрема кредитування

експортерів. Відзначено, що у банках з найбільшими обсягами активів відсутні спеціальні публічні програми кредитування експортерів МСБ. Прослідковується тенденція рівності відсоткових ставок для МСБ та корпоративних клієнтів. Відзначено, що окремі великі банки запровадили програми комплексного банківського і операційного обслуговування МСБ. З боку попиту на відповідному сегменті ринку окреслено наступні проблеми: високий рівень відсоткових ставок у порівнянні з європейськими країнами, що знижує цінову конкурентоспроможність української продукції; наявність незадоволеного попиту на кредитні ресурси. Відзначено наявну диспропорцію щодо кредитування українськими банками імпортованих товарів в Україні (наприклад, у сфері автокредитування, у сфері кредитування сільгосптехніки), і відсутність відповідних кредитних програм для українських товарів за кордоном. Запропоновано на законодавчому рівні механізми врегулювання відповідних диспропорцій: спрощення кредитного процесу для МСБ; впровадження державних програм компенсації відсоткових ставок для МСБ; запровадження інститутів стимулювання та інформаційного забезпечення експорту (експортного кредитного агентства, організації сприяння експорту тощо). Визначено можливі напрями трансформації кредитування сегменту експортерів МСБ шляхом розвитку 2-х основних каналів змін: з боку НБУ внести відповідні зміни у нормативні акти, що регулюють порядок оцінки ризиків корпоративних кредитів, реалізувати можливість створення спеціалізованих банків; з боку уряду забезпечити наявність фінансових ресурсів, відповідних програм та створення відповідних установ.

Ключові слова: кредитування експорту, кредитування експортерів суб'єктів МСБ, банківське кредитування, особливості експортного фінансування, сегменти банківського ринку.

Аннотация. В статье рассмотрены подходы к сегментации рынка банковского кредитования. Определено, что на основе размера предприятия, цели использования средств, возможностей залога, подходов к оценке рисков, необходимости использования особых форм расчетов для экспортных операций целесообразно выделять сегмент кредитования экспортеров субъектов малого и среднего бизнеса (МСБ). Выделение соответствующего сегмента позволит обеспечить более эффективное его регулирование и динамичное развитие в условиях увеличения роли МСБ в экономике Украины в целом. Проанализированы имеющиеся предложения украинских коммерческих банков на рынке кредитования МСБ, в частности кредитования экспортеров. Отмечено, что в банках с наибольшими объемами активов отсутствуют специальные публичные программы кредитования экспортеров МСБ. Прослеживается тенденция равенства процентных ставок для МСБ и корпоративных клиентов. Отмечено, что отдельные крупные банки ввели программы комплексного банковского и операционного обслуживания МСБ. Со стороны спроса на соответствующем сегменте рынка обозначены следующие проблемы: высокий уровень процентных ставок по сравнению с европейскими странами, снижает ценовую конкурентоспособность украинской продукции; наличие неудовлетворенного спроса на кредитные ресурсы. Отмечено имеющуюся диспропорцию по кредитованию украинским банкам импортных товаров в Украине (например, в сфере автокредитования, в сфере кредитования сельхозтехники), и отсутствие соответствующих кредитных программ для украинских товаров за рубежом. Предложено на законодательном уровне механизмы урегулирования соответствующих диспропорций: упрощение кредитного процесса для МСБ; внедрение государственных программ компенсации процентных ставок для МСБ; введение института стимулирования и информационного обеспечения экспорта (экспортного кредитного агентства, организации содействия

экспорту и т.д.). Определены возможные направления трансформации кредитования сегмента экспортеров МСБ путем развития 2-х основных каналов изменений: со стороны НБУ внести соответствующие изменения в нормативные акты, регулирующие порядок оценки рисков корпоративных кредитов, реализовать возможность создания специализированных банков; со стороны правительства обеспечить наличие финансовых ресурсов, соответствующих программ и создания соответствующих учреждений.

Ключевые слова: кредитование экспорта, кредитование экспортеров субъектов МСБ, банковское кредитование, особенности экспортного финансирования, сегменты банковского рынка.

Summary. *The article deals with the approaches to segmentation of the bank lending market. It has been determined that it is expedient to distinguish the lending segment of exporters of small and medium-sized enterprises (SMEs) for the main size of the enterprise, the target of using funds, the possibilities of collateral, the approaches to risk assessment, the need of using special forms of payments for export operations. Separation of the corresponding segment will allow for its regulation and dynamic development be more effective in conditions of increasing the role of SMEs in the Ukrainian economy as a whole. An analysis of the existing offer of Ukrainian commercial banks in the SME lending market includes lending to exporters. It is noted that in banks with the largest volumes of assets there are no special public programs for lending to SME exporters. The tendency of interest rates for SMEs and corporate clients is observed. It is noted that either some large banks have introduced integrated banking and operating services for SMEs. The demand of the relevant market segment outlines the following problems: high level of interest rates compared to European countries, which reduces the price competitiveness of Ukrainian products; the presence of dissatisfied demand for credit resources. The existing disproportion is noted regarding the lending to Ukrainian banks of imported goods in Ukraine (for*

example, in the field of car loans, financing of agricultural machinery), and the lack of appropriate credit programs for Ukrainian goods abroad. Legislative mechanisms for resolving the relevant imbalances are proposed: simplifying the credit process for SMEs; introduction of state interest rate compensation programs for SMEs; introduction of incentive institutes and information provision of exports (export credit agencies, export promotion organizations, etc.). The possible directions of transformation of lending to the segment of exporters of small and medium enterprises by means of development of 2 main channels of change are identified: for the NBU - to make an appropriate changes in the normative acts of regulation of the procedure for assessing the risks of corporate loans to realize the possibility of creating specialized banks; for the government - to ensure the availability of financial resources, relevant programs and the establishment of appropriate institutions.

Key words: *export lending, lending to exporters of SME, bank lending, export financing features, banking market segments.*

Вступ. Банківське кредитування – основа кредитного механізму в економіці. Банківські кредити виступають одним з основних джерел залучення фінансових ресурсів у підприємницьку діяльність, та відповідно забезпечують функціонування бізнесу. В умовах волатильності економіки, здатність банківського сектору швидко пристосовуватись до змін економічного середовища, визначає стійкість економіки до коливань економічної динаміки. Враховуючи, що на даний час в Україні проявляються: тенденції зростання частки експорту, зростання частки реалізованої продукції МСБ в загальних обсягах реалізованої продукції необхідно забезпечити трансформацію пропозицій на ринку банківського кредитування з врахуванням вищезазначених змін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою роботи є оцінка здатності банківського сектору забезпечити специфічні потреби

фінансування експорту МСБ в умовах трансформації економіки. Завданням роботи є визначення місця сегменту кредитування експортерів малого та середнього бізнесу на ринку банківського кредитування, оцінка наявності спеціальних програм банківського кредитування експортерів суб'єктів МСБ в Україні, та знаходження шляхів розвитку кредитування експортерів суб'єктів МСБ в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика фінансування експорту широко відображена у працях: І. Бураковського [2], О. Крініцина [2], А. Бутіна [2]. Проблеми функціонування банківського кредитування малого та середнього бізнесу досліджуються у працях Мацелюх Н. П. [4], Унінець О. М. [4], Жежерун Ю.В. [5], Тарасевич Н.В. [6], Марковський А.В. [6], Роговський С. [8] Проте тематика експортного кредитування МСБ залишається недостатньо висвітленою.

Виклад основного матеріалу. Ринок банківського кредитування є сегментованою ринковою структурою. Сегментація на ринку визначається основними факторами:

1. Природні фактори (локація банківських структур, населення, тощо).
2. Суб'єкти кредитування (фізичні особи, суб'єкти підприємництва).
3. Структура пропозиції (строковість ресурсів, вимоги до застави, оцінка ризиків). [8]

В свою чергу кредитування малого та середнього бізнесу має ряд особливостей:

1. Обмеженим максимальним розміром кредитування, що зумовлюється обмеженістю розмірів підприємства і як наслідок його фінансових можливостей.
2. Особливостями пов'язаними з документарним оформленням операцій. У МСБ відсутня достатня кількість ресурсів для подання великих бізнес-планів та всього пакету документів. У багатьох європейських

країнах, документи фіналізуються безпосередньо банком при подачі заяви.

3. Особливостями попиту на окремі категорії продуктів. Малий та середній бізнес переважно зацікавлений у короткострокових ресурсах, та не виявляє попиту на кредитні ресурси зі складними механізмами адміністрування (спеціальне торговельне фінансування тощо).
4. Важливою особливістю українського сегменту кредитування МСБ, є наявність частки підприємств, що залучають кредитні кошти як фізичні особи (кредити на засновників, кредити ФОП).
5. Відсутність ресурсів у підприємства, для комплексного супроводження кредитного процесу (подання розгорнутих бізнес планів, детальних розрахунків тощо).
6. Доволі часто відсутні можливості застави.
7. Особливості оцінки кредитних ризиків малих підприємств відповідно до постанови НБУ №351 від 30.06.2016, відповідно до якої, порядок оцінки кредитного ризику малих підприємств відрізняється від порядку оцінки кредитних ризиків інших юридичних осіб (що зумовлюється в першу чергу різними формами звітності) [1].

Сукупність наведених критеріїв формують особливу структуру банківського ринку, в якому особливе місце займає кредитування малого та середнього бізнесу.

Враховуючи, що більше 60% реалізованої продукції в економіці генерується малим та середнім бізнесом, і за останні 5 років, перманентно зростає [3] виокремлення відповідного сегменту банківського ринку дає можливість його ефективного розвитку та регулювання.

Таким чином, сегмент ринку кредитування суб'єктів господарювання можна поділити на:

1. Кредитування МСБ.
2. Кредитування великого бізнесу.

На рівні кредитування малого та середнього бізнесу, необхідно додатково виділити кілька основних підсегментів:

1. Кредитування «внутрішнього ринку» (виробництво + імпорт).
2. Кредитування експортерів.

Оскільки наявні відповідні специфічні особливості:

1. Цільове призначення коштів - нарощування експортного виробництва/обслуговування експортних контрактів.
2. Необхідність пропонування спеціальних форм розрахунків (акредитивів тощо), надання кредитів покупцям експортних товарів за кордоном, тощо.
3. Необхідність супутніх послуг (страхування, супроводження експортних операцій).
4. Наявна складова валютного ризику.

Сегмент ринку є сукупністю попиту і пропозиції на товар/послугу, що пропонується на ринку. Пропозиція банківського кредитування в економіці являє собою сукупність пропозицій кожного окремого банку на кредитному ринку. Таким чином оцінка наявності пропозиції банківського кредитування для МСБ в цілому, та для експортерів МСБ, зводиться до оцінки представленості відповідних пропозицій у банках.

Для проведення дослідження було обрано 10 найбільших банків за обсягами активів, на які припадає більше 75% обсягів активів банківської системи та більше 72% обсягів кредитів юридичних осіб. Оцінку проведено за наступними припущеннями:

1. В якості продукту для порівняння використовувались кредитні лінії для поповнення обігового капіталу, як порівняна гомогенна форма кредитування.
2. Інформація отримувалась виключно з офіційних публічних джерел (веб сайтів, контакт центрів банків), до яких мають безпосередній

доступ суб'єкти господарювання, і що виключає індивідуальні умови, що можуть пропонуватись банками для окремих клієнтів.

3. За наявності різних показників для нових та діючих клієнтів банку, для дослідження використовувались тарифи для нових клієнтів.
4. Для даного дослідження суб'єкти господарювання, що зареєстровані як ФОП, прирівнювались до суб'єктів МСБ.

Результати проведеного дослідження наведені у таблиці.

Таблиця 1

Наявність та умови кредитування експортерів МСБ у великих банках України на 1.03.2018 р.

Банк	Кредитна ставка, % (від)	МСБ		Експортери МСБ		Спеціальні кредитні програми, програми обслуговування МСБ/експортерів МСБ
		Наявн. кред. програм.	Ставка, % (від)	Наявн. кред. програм.	Ставка, % (від)	
ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	19	+	19	-	19	Наявна програма КУБ, умови кредитних ліній для МСБ є адаптованими (спрощені умови до застави), водночас відсутні валютні кредитні лінії для МСБ.
АТ "ОЩАДБАНК"	16,25	+	16,25	-	16,25	Наявність комплексної програми обслуговування та розвитку підприємців "Будуй своє". Наявність спільної програми з ЄІБ по кредитуванню бізнесу зі зниженням відсоткової ставки в грн на 1,25%. Наявна програма кредитування соціального підприємництва WNISEF - від 5%.

АТ "Укресімбанк"	17,5	+	17,5	-	17,5	Наявність спільної кредитної програми з ЄІБ. Для МСБ доступні практично всі послуги, що і для корпоративного бізнесу.
АБ "УКРГАЗБАНК"	18	+	18	-	18	Наявні спеціальні програми кредитування, наявний великий обсяг необхідних документів для подачі кредитних заявок.
АТ "Райффайзен Банк Аваль"	17,5	+	17,5	-	17,5	Наявні спеціальні програми для МСБ. Наявний інформаційний блок для експортерів.
ПАТ "ПУМБ"		-		-		Відсутня публічна інформація про розміри ставок.
АТ "УкрСиббанк"	13,9	+	13,9	-	13,9	
ПАТ "АЛЬФА-БАНК"		+		-		Відсутня публічна інформація про розміри ставок.
ПАТ "СБЕРБАНК"		-		-		Відсутня публічна інформація про розміри ставок, ставка розраховується динамічно.
ПАТ "УКРСОЦБАНК"		+		-		Відсутня публічна інформація про розміри ставок, ставка розраховується динамічно.

Джерело: складено автором на основі [9-18]

Таким чином за результатами проведеного дослідження, на поточний момент:

1. 8 з 10 великих банків мають публічні програми кредитування МСБ.

2. Жоден з банків не має спеціальних програм для кредитування експортерів суб'єктів МСБ.
3. Середня ставка кредитування коливається у межах від 13,9 до 19% річних. У порівнянні з європейським рівнем ставок (Таблиця 2) дані показники у 5 разів вище. Водночас, середня ставка лише на кілька процентних пунктів вища за розмір облікової ставки, що свідчить про її відповідність економічній ситуації в Україні.
4. Відсоткова ставка для МСБ відповідає мінімальній кредитній ставці для юридичних осіб, в цілому по банку для досліджуваної групи, а отже розмір підприємства, не є визначальним фактором для оцінки кредитного ризику, і не призводить до зміни ставки.
5. У ПАТ КБ «Приватбанк» та у ПАТ «Ощадбанк» реалізовані комплексні програми для обслуговування малого та середнього бізнесу, з навчальними курсами, пільговими умовами отримання програмних комплексів для ведення та супроводження бізнесу тощо. Враховуючи, що одними з основних проблем МСБ у сфері експортної діяльності, є проблеми з оформленням банківських операцій, складністю супроводження експортних операцій, впровадження подібних програм, дозволяє спростити діяльність МСБ та залучити їх на довгострокове банківське обслуговування.

Таблиця 2

Процентні ставки за кредитами МСБ у європейських країнах [6]

Країна	Процентна ставка за кредитом, %
Німеччина	2,63
Мальта	3,91
Австрія	2,34
Франція	2,5
Нідерланди	1,68

Словенія	5,95
Бельгія	2,49
Кіпр	6,76

Водночас наявні тенденції не відповідають наявному попиту на відповідному сегменті банківського ринку:

1. Близько 30% підприємств експортерів МСБ використовують у свої діяльності кредитні інструментарії для фінансування експортних операцій.
2. За даними Опитування про умови кредитування Національного банку України:
 - a. 42% респондентів відзначають зростання попиту на кредити з боку МСБ (лише 27% - з боку великого бізнесу).
 - b. При цьому, основними факторами, що вплинули на зростання попиту на кредити з боку МСБ респонденти відзначили зменшення відсоткових ставок (32,6%), потреба у обігових коштах (33,9%). [7]

Таким чином, на ринку банківського кредитування сформувалась диспропорція між попитом та пропозицією на кредитування МСБ.

Світовий досвід засвідчує, що для поживлення експортного кредитування МСБ можуть бути використані наступні групи механізмів:

1. Фінансова активність держави:
 - a. Пільгова кредитна підтримка. У багатьох закордонних країнах малому бізнесу серйозну фінансово-кредитну підтримку надає держава через спеціальні структури і фонди, наприклад, через Адміністрацію в справах дрібного бізнесу (США), Корпорацію страхового кредитування дрібного бізнесу (Японія), Кредит для середніх і дрібних фірм (Франція).

- b. Дотування діяльності, для покращення фінансових показників та підвищення кредитоспроможності. У Китаї активно функціонують державні фонди з підтримки та розвитку діяльності малого та середнього підприємництва. [5,6]
2. Інституційна активність держави:
- a. Наявність установ, що зосереджені на підтримці економічної діяльності МСБ (бізнес-інкубатори, технопарки, технополіси).
 - b. Створення спеціалізованих фінансових установ – експортно-кредитних агентств.
 - c. Створення і розвиток установ, організацій інформаційного сприяння експорту тощо (торгівельно-промислові палати, місії за кордоном).
3. Реформування регулювання банківського сектору:
- a. Спеціалізація банків. Наявність спеціалізованих на сегменті МСБ банків, дозволяє знизити операційні витрати установ на веденні бізнесу, та дозволяє ефективно обслуговувати відповідні сегменти ринку.
 - b. Відхід від оцінки кредитоспроможності з точки зору форм звітності, а класифікувати відповідно до розміру підприємства.
4. Особливості транскордонного стимулювання експорту:
- a. Цільове кредитування іноземними банківськими групами власних виробників. Наприклад: група Credit Agricole пропонує вигідні кредитні програми для придбання французьких автомобілів у країнах, де вона представлена, в тому числі в Україні. [19]
 - b. Наявні домовленості з локальними банківськими групами. У 3-х з 10 проаналізованих банків є пільгова програма кредитування придбання білоруської сільськогосподарської техніки (в умовах

наявності власних виробництв, це суперечить політики імпортозаміщення в цілому).

Наведені приклади функціонують на українському внутрішньому ринку товарів та послуг, водночас український банківський сектор/держава не є представленими на закордонних ринках у відповідних кредитних програмах на закордонних ринках.

Запровадження відповідних інститутів або впровадження спеціальних умов супроводження кредитного процесу для МСБ дозволить поживити кредитування, та врегулювати наявні диспропорції на кредитному ринку.

Відповідно до вищенаведеного, оптимізація сегменту банківського кредитування експортерів МСБ має зводитись до забезпечення можливості залучення ресурсів на внутрішньому ринку та кредитування потенційного попиту на зовнішніх ринках товарів та послуг (Рис. 1).

Рис. 1. Реформування сегменту обслуговування експортерів МСБ на банківському ринку

Джерело: складено автором

Висновки і перспективи подальших досліджень. Для гармонізації ринку та забезпечення ефективного регулювання доцільно виокремлювати окремий сегмент ринку банківського кредитування – сегмент кредитування експортерів суб'єктів МСБ.

На даний час в Україні банківська пропозиція кредитування для експортерів малого та середнього бізнесу не відповідає попиту. Для врегулювання ситуації необхідно:

1. На внутрішньому ринку:
 - a. Забезпечити наявність пропозиції кредитних продуктів для експортерів МСБ.
 - b. Забезпечити наявність комплексних програм страхування, фінансування та документального супроводження експортних операцій на базі банків, або за активної участі банківських установ (на базі експортного кредитного агентства).
 - c. Забезпечити спрощені умови документального оформлення кредитних операцій для МСБ.
2. На зовнішньому ринку:
 - a. Через представництва українських банків за кордоном, або через безпосереднє фінансування через ЕКА або інші установи, забезпечити пільгові умови кредитування закупівлі українських товарів та послуг.
 - b. Забезпечити спрощення розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами відповідно до українського законодавства.

Серед основних інструментів, що можуть бути використані для цього можна виділити наступні:

1. На рівні банківського регулювання (з боку НБУ):
 - a. Забезпечити спрощені механізми кредитування та оцінки ризиків для кредитування МСБ як суб'єктів господарювання,

шляхів внесення відповідних змін у нормативно-правові акти, щодо оцінки кредитних ризиків.

- b. Провести аналіз можливостей укладення договорів з міжнародними фінансовими групами, щодо пільгового кредитування придбання українських товарів на локальних ринках за кордоном або використання інструментів транскордонного кредитування покупців.

2. На рівні державного регулювання (на рівні КМУ):

- a. впровадити пільгові програми компенсації відсоткових ставок (такі програми діють у окремих регіонах країни на регіональному рівні).
- b. Створити ЕКА як установу координатора кредитної підтримки експортерів як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку.

Впровадження наведених механізмів дозволить значно поживити експорт МСБ в Україні, та забезпечить наявність достатньої кількості фінансових ресурсів.

Література

1. Положення про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями. – Затверджено Постановою НБУ №351 від 30.06.2016.
2. Аналіз бар'єрів для міжнародної торгівлі в Україні [Електронний ресурс] / Бураковський І., Бутін А., Крініцин О. та ін. – Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. - Режим доступу: http://tfd.ier.com.ua/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Trade_barriers_report_tfd_2016.pdf

3. Юхта О.І. Активізація кредитного механізму підтримки малого та середнього бізнесу в Україні / Вісник Інституту економіки та прогнозування. – 2017р. – С.29-35
4. Мацелюх Н. П., Унинець О. М. Розвиток форм і методів кредитування малого та середнього бізнесу / Н. П. Мацелюх, О. М. Унинець / Економічний часопис-XXI. - 2013. - № 9-10(1). - С. 38-41. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_9-10%281%29__11
5. Жежерун Ю.В. Міжнародний досвід банківського кредитування малого і середнього підприємництва [Електронний ресурс] / Ю.В. Жежерун / Фінансовий простір. – 2017. – № 1(25). – С. 27-32. – Режим доступу: <http://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1701/17zjvisp.pdf>
6. Тарасевич Н.В., Марковський А.В. Впровадження міжнародного досвіду кредитування суб'єктів малого бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/152.pdf>
7. Ділові очікування підприємств України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=20231434
8. Роговський С. Особливості сегментування ринку банківських послуг / С. Роговський / Ринок цінних паперів України. - 2013. - № 11-12. - С. 89-96. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcsu_2013_11-12_12
9. Офіційний сайт ПАТ КБ Приватбанк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://privatbank.ua/>
10. Офіційний сайт АТ "ОЩАДБАНК" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua>
11. Офіційний сайт ПАТ ПУМБ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pumb.ua>
12. Офіційний сайт АТ «УКРГАЗБАНК» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrgasbank.com/>

- 13.Офіційний сайт Укрексімбанк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.eximb.com>
- 14.Офіційний сайт Райфайзен банк Аваль [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.aval.ua>
- 15.Офіційний сайт Альфа-банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://alfabank.ua>
- 16.Офіційний сайт Укрсиббанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://my.ukrsibbank.com>
- 17.Офіційний сайт ПАТ «Сбербанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.sberbank.ua/>
- 18.Офіційний сайт ПАТ «Укрсоцбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrsotsbank.com/>
- 19.Офіційний сайт ПАТ «КРЕДІ АГРИКОЛЬ БАНК» [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

References

1. Polozhennia pro vyznachennia bankamy Ukrainy rozmiru kredytnoho ryzyku za aktyvnymy bankivskymy operatsiiamy. – Zatverdzheno Postanovoiu NBU №351 vid 30.06.2016.
2. Analiz barrieriv dlia mizhnarodnoi torhivli v Ukraini [Elektroni resurs]/ Burakovskiy I., Butin A., Krinitsiyn O. ta in. – Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. – Rezhym dostupu: http://tfd.ier.com.ua/wordpress/wp-content/uploads/2016/06/Trade_barriers_report_tfd_2016.pdf
3. Yukhta O.I. Aktyvizatsiia kredytnoho mekhanizmu pidtrymky maloho ta serednoho biznesu v Ukraini// Visnyk Instytutu ekonomiky ta prohnozuvannia. – 2017r. – S.29-35
4. Matseliukh N. P., Unynets O. M. Rozvytok form i metodiv kredytuvannia maloho ta serednoho biznesu / N. P. Matseliukh, O. M. Unynets //

- Ekonomichnyi chasopys-XXI. - 2013. - № 9-10(1). - S. 38-41. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecchado_2013_9-10%281%29__11
5. Zhezherun Yu.V. Mizhnarodnyi dosvid bankivskoho kredytuvannia maloho i serednoho pidpriemnytstva [Elektronnyi resurs] / Yu.V. Zhezherun // Finansovyi prostir. – 2017. – № 1(25). – S. 27-32. – Rezhym dostupu: <http://fp.cibs.ubs.edu.ua/files/1701/17zjvisp.pdf>
 6. Tarasevych N.V., Markovskiy A.V. Vprovadzhennia mizhnarodnoho dosvidu kredytuvannia subiektiv maloho biznesu [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/152.pdf>
 7. Dilovi ochikuvannia pidpriemstv Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=20231434
 8. Rohovskiy S. Osoblyvosti sehmentuvannia rynku bankivskykh posluh / S. Rohovskiy // Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy. - 2013. - № 11-12. - S. 89-96. - Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/rcpu_2013_11-12_12
 9. Ofitsiinyi sait PAT KB Pryvatbank [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://privatbank.ua/>
 10. Ofitsiinyi sait AT "Oshchadbank" [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.oschadbank.ua>
 11. Ofitsiinyi sait PAT PUMB [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://pumb.ua>
 12. Ofitsiinyi sait AT «UKRHAZBANK» [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.ukrgasbank.com/>
 13. Ofitsiinyi sait Ukreksimbank [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.eximb.com>
 14. Ofitsiinyi sait Raifaizen bank Aval [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.aval.ua>
 15. Ofitsiinyi sait Alfa-banku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://alfabank.ua>

16. Ofitsiinyi sait Ukrsybbanku [Elektronyi resurs]. – Rezhym dostupu:
<https://my.ukrsibbank.com>
17. Ofitsiinyi sait PAT «Sberbank» [Elektronyi resurs]. – Rezhym dostupu:
<https://www.sberbank.ua/>
18. Ofitsiinyi sait PAT «Ukrsotsbank» [Elektronyi resurs]. – Rezhym dostupu:
<https://www.ukrsotsbank.com/>
19. Ofitsiinyi sait PAT «KREDI AHRIKOL BANK» [Elektronyi resurs]. –
Rezhym dostupu: <https://credit-agricole.ua/>